

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף פט

לאחר שהתבאר שאנו לומדים פועל משור (חוסם מנחסם), מביאה הגמרא ארבע דינים שנלמדים מ'דיש' שנאמר בשור, לפועלים. (מאירי).

ת"ר 'דיש': נאמר "לא תחֶסֶם שור גְּדִישׁוֹ". מכאן לומדים כמו ש'דיש' הוא דבר שגדל בקרקע ופועל אוכל בו, כך כל גידולי קרקע מותר לפועל לאכול. למעט פועל החולב פרה, ו'המחבץ' = מעמיד את החלב ב'קיבה', ו'המגבן' = עושה גבינה, שאינו אוכל כי אין זה גידולי קרקע.

קושיא: למה לי? מ"כי תבא בכרם רעך נפקא": מדוע צריך ללמוד זאת מ'דיש'? אנו כבר לומדים זאת מהפסוק עצמו שמדבר על אכילת פועל במחובר, שדוקא ב'כרם' שהוא 'גידולי קרקע' מותר לו לאכול ולא במאכלי חלב.

תירוץ: איצטריך וכו': היה עולה על דעתנו לומר, שבגלל שכתוב בפועל לשון 'קמה' "כִּי תָבֵא בְּקִמַּת רֵעֶךָ" ודרשנו מזה לעיל (דף פז, ב) 'לרבות כל בעלי קמה' כלומר כל סוגי הגידולים, אם כן נרבה גם את כל סוגי המזון ואפילו דבר שהוא לא גידולי קרקע. קמ"ל מ'דיש' שמותר לו לאכול רק בגידולי קרקע.

ברייתא נוספת:

תניא אידך - 'דיש', מה דיש מיוחד דבר שבשעת גמר מלאכה וכו': כמו ש'דיש' הוא השלב של גמר המלאכה ופועל אוכל בו, כך כל דבר שהוא בשעת גמר המלאכה מותר לו לאכול. למעט המנכש בשומים ובבצלים כלומר העוקר את הבצלים הרעים מבין הטובים, מכיון שאין זו שעת גמר המלאכה אסור לפועל לאכול.

קושיא: למה לי? מ"ואל כליך לא תתן" נפקא: מדוע צריך ללמוד זאת מ'דיש'? אנו כבר לומדים זאת מהפסוק "וְאֶל כְּלִיֶּךָ לֹא תִתֵּן" וכפי שדרשה הגמרא לעיל (פז, ב) שמותר לך לאכול דוקא כאשר אתה נותן לתוך כליו של בעל הבית דהיינו בגמר המלאכה.

תירוץ: לא צריכא אע"ג דקא משליף קטיני מביני אלימי: מדובר שהוא מוציא את הבצלים הקטנים מבין הבצלים הגדולים (כי הם בצלים 'סריסים' שלא יגדלו לעולם, וכשהוא תולש אותם הוא מאפשר מרחב צמיחה לבצלים הגדולים). והיינו אפילו שהוא נותן את הבצלים הקטנים לתוך כליו של בעל הבית, ולגביהם יש כאן גמר מלאכה, בכל אופן אסור לו לאכול מהם. בגלל שעיקר המלאכה שלו היא בשביל לתקן את הבצלים שנשארים בשדה, ולכן אין הפעולה הזו נחשבת 'גמר מלאכה'.

דין זה לא היינו יכולים ללמוד מ"ואל כליך לא תתן" אלא רק מ'דיש'.

ברייתא נוספת:

תניא איזך - 'דיש', מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר וכו': כמו ש'דיש' עדיין לא נגמרה מלאכתו להתחייב במעשר (אלא רק לאחר הדישה והמירוח בגורן) והפועל אוכל ממנו, כך בכל דבר. למעט 'הבודל בתמרים ובגרוגרות' = מפריד תמרים וגרוגרות שנדבקו זה לזה, שאסור לו לאכול מהם משום שכבר נגמרה מלאכתם למעשר.

(דהיינו, מצד אחד לאחר שנגמרה מלאכתם אסור לאכול מהם, ככתוב בברייתא הנוכחית. מצד שני קודם שהגיעו לשעת גמר מלאכתם גם כן אסור לאכול מהם, ככתוב בברייתא הקודמת. אלא זמן האכילה הוא בשעת גמר המלאכה, כלומר סמוך לגמר המלאכה).

קושיא: והתניא הבודל בתמרים ובגרוגרות פועל אוכל בו.

תירוץ: אמר רב פפא כי תניא ההיא בתוחלני: מדובר 'בחותרות' שהם תמרים שלעולם לא בשלות, ומניחים אותם בתוך כלי העשוי מכפות תמרים והם מתחממות ומתבשלות בו. המפריד את התמרים הללו קודם שהניחו אותם בכלי הזה, אסור לו לאכול מהם, כי עדיין אין זה שעת גמר מלאכתם.

ברייתא נוספת:

תניא איזך - 'דיש', מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה וכו': עדיין לא הגיע זמן חיוב הפרשת 'חלה' ופועל אוכל בו, אף כל דבר וכו'. למעט 'הלש' בצק (חיוב הפרשת חלה הוא ב'גלגול הבצק' = הלישה הראשונית שבה מתערבים המים והקמח יחדיו. לאחר מכן צריך להמשיך וללוש את הבצק. כאן מדובר על הלש בפעם השניה), או 'המקטף' = מורח ביצה על הבצק מלמעלה, או האופה. שאסור להם לאכול משום שנגמרה מלאכת הבצק להתחייב בחלה.

קושיא: והלא נגמרה מלאכתו למעשר: והרי כבר קודם לכן נגמרה מלאכת התבואה למעשר, ומדוע מותר לפועל לאכול עד זמן עירוב המים והקמח? תירוץ: לא קשיא בחוצה לארץ עסקינן דליכא מעשר: מדובר בחו"ל. בחו"ל אין מצות הפרשת מעשרות, ולכן גמר המלאכה של התבואה הוא החיוב בחלה. **קושיא:** אי הכי חלה נמי ליכא: הרי בחו"ל גם אין מצות הפרשת חלה!

תירוץ: אלא לעולם בארץ וכו': מדובר בארץ, ובארבע עשרה השנים הראשונות שבאו לארץ בימי יהושע בן נון. כי בשבע השנים שישראל כבשו את הארץ ובשבע השנים שחילקו אותה ביניהם, התחייבו בחלה ולא התחייבו בתרומה ומעשר. והטעם, לפי שחיוב הפרשת חלה תלוי בכניסתם לארץ, ואילו תרומה ומעשר תלויים בכיבוש וחלוקת הארץ. והם רק נכנסו, אך עדיין לא כבשו וחילקו.

ואם כן הברייתא מדברת על השנים הללו שלא היה בהם חיוב מעשר, ואז הפועל היה אסור באכילה מזמן חיוב החלה.

קושיא: מידי מעשר קא גרים? גמר מלאכה קא גרים! וכי חיוב המעשר גורם את האיסור לפועל לאכול? לא! אלא גמר המלאכה אוסר עליו לאכול. ואם כן אין זה משנה האם היה חיוב חלה בכניסתם לארץ או לא, הכל תלוי בגמר מלאכה. וממילא קשה מדוע מותר לפועל לאכול עד שתתחייב התבואה בחלה, והרי גמר המלאכה הוא קודם לכן בשעת המירוח בגורן.

תירוץ: אלא אמר רבינא כרוך ותני וכו': עליך לכוון את שתי הברייתות ולחבר אותם ביחד. ולומר כך: "דיש, מה דיש מיוחד דבר שלא נגמר מלאכתו למעשר ולחלה ופועל אוכל בו וכו'". כלומר אכן גמר המלאכה קובע את איסור אכילת הפועל. אלא שבפירות, השלב האחרון שלהם הוא חיוב מעשר, ולכן זהו גמר המלאכה שלהם. ואילו בתבואה, השלב האחרון שלה הוא חיוב חלה, ולכן זהו גמר המלאכה שלה.

*

איבעיא להו פועל מהו שיהבהב באור ויאכל: האם מותר לו ל'הבהב' את הענבים באש כדי למתק אותם? הספק הוא - האם זה דומה לאוכל ענבים עם דבר אחר שאסור (כפי שלמדנו לעיל פז, ב), או לא?

תא שמע רשאי בעה"ב להשקות פועלים יין וכו': מכך שמותר לפועלים לאכול לחם עם רוטב כדי לעורר תאבון בשביל לאכול הרבה ענבים, מוכח שמותר גם להבהב באש כדי להרבות באכילה!

דחייה: לאכשורי גברא לא קמיבעיא לן, כי קמיבעיא לן לאכשורי פירא מאי: אין לנו ספק שמותר להכשיר את האדם שאוכל כדי שיוכל להרבות באכילתם, השאלה שלנו היא האם מותר להכשיר את המאכל עצמו (כגון להבהב את הענבים) כדי להרבות באכילתו.

ת"ש פועלין אוכלין ענבים בראשי אומניות שלהם וכו': מותר לפועלים להמתין מלאכול עד שיגיעו לענבים שבראש השורות, שהענבים שם מקבלות את אור השמש והם מתוקים, ואז לאכול הרבה מהענבים הללו. אך אסור להם להבהב את הענבים באש.

דחייה: התם משום ביטול מלאכה וכו': הסיבה שאסור להם להבהב באש בגלל שהם מתטבלים ממלאכתם בזמן הזה. אבל אנו מסתפקים במקרה שאשתו ובניו של הפועל נמצאים איתו והם מהבהבים לו את הענבים, האם הדבר מותר מצד היתר האכילה שלו, או לא?

ת"ש לא יבהב באור ויאכל, ולא יכמור באדמה: אסור לו להטמין את הענבים בעפר חם כדי לחמם אותם, וכן אסור לפצוע אותם על גבי סלע, אבל מותר לפצוע אותם מיד ליד ולאכול. עד כאן הברייתא. לכאורה הפציעה על הסלע ממתקת את הפירות וזה הסיבה שאסור לעשות כן. ואם כן גם להבהב אותם באש יהיה אסור.

דחייה: התם משום ביטול מלאכה: גם שם האיסור הוא מצד ביטול המלאכה כנ"ל. **ראייה לדחייה:** הכי נמי מסתברא וכו': וכך מסתבר לומר. כי אם הסיבה שאסור בגלל מיתוק הפרי, איזה מיתוק יש בפציעה על ידי סלע? **דחייה:** אי אפשר דלא ממתיק פורתא: ודאי שיש מתיקות מועטת על ידי זה.

ת"ש פועלין שהיו עוזרים בתאנים וכו' הרי אלו אוכלים ופטורים: כלומר הם פטורים מלעשר. ואנו לא אומרים שזה חלק מהשכר שלהם, ואם כן זה נחשב ל'מקח' הקובע למעשר. כי התורה זיכתה להם את האכילה הזו, ולא הבעל הבית. ואסור להם לאכול את הענבים עם פת כדי שלא יאכלו הרבה, אלא אם כן נטלו רשות מבעה"ב. ואסור להם לספות את הענבים במלח (= לטבול). ולכאורה הטעם

שאסור לטבול במלח בגלל שזה נחשב ל'ענבים' ודבר אחר'. ואם כן הוא הדין שאסור להם להבהב את הענבים באש.

דחייה: **מלח ודאי כענבים ודבר אחר דמי:** במלח אין ספק שהוא דומה ל'ענבים' עם דבר אחר', מה שאין כן בהכהוב באש שעליו יש להסתפק האם זה נחשב לאכילה בפני עצמה או עם דבר אחר.

הגמרא מקשה סתירה האם מותר לספות במלח או לא.

קושיא: **ולא יספות במלח ויאכל? ורמינהו השוכר את הפועל וכו':** מהברייתא הנ"ל מוכח שאסור לספות במלח, ואילו מהברייתא דלהלן מוכח שמותר.

לעדר ולקשקש תחת הזיתים: כלומר לחפור, ולכסות שורשים מגולים של עצי הזית. אסור לו לאכול בגלל שאין זו שעת גמר מלאכה. ואם שכר אותו למסוק זיתים מהעץ או ללקט פירות מתחת לעץ, מותר לו לאכול כי זהו שעת גמר המלאכה. והוא פטור מלעשר כי התורה זיכתה לו את האכילה כנ"ל.

קצץ - אחת ואחת וכו': ואם סיכם הפועל עם בעל הבית שהוא עובד אצלו על מנת שיאכל מהפירות, הרי זה כמו 'מקח'. ולכן מותר לו לאוכל אחד אחד, אבל שתיים שתיים אסור. משום ששם של 'גורן' מתחיל רק משתיים (כדלקמן). (וכל זה מדרבנן, כי מהתורה אין חילוק בין אחד לשניים). והברייתא מוסיפה שמותר לו לספות במלח את הענבים. עד כאן הברייתא.

שאלה: **אחייא? אחייא וכו':** על מה הולך המשפט האחרון של הברייתא 'ויספות במלח ויאכל?' אם על הסיפא, לא יתכן! מכיון שהוא 'קצץ' עם בעל הבית על מנת שהוא יוכל לאכול מהפירות, ואם כן הוא יכול לאכול באיזה אופן שירצה.

אלא בהכרח שזה הולך על הרישא, דהיינו שאפילו כשלא קצץ עם בעל הבית מותר לו לספות במלח! וקשה על הברייתא הקודמת שאמרה שאסור לספות במלח.

תירוץ: **אמר אביי לא קשיא כאן בארץ כאן בחוצה לארץ וכו':** הברייתא הראשונה מדברת בארץ והברייתא השניה מדברת בחו"ל. דהיינו בארץ שחיוב מעשר הוא מדאורייתא, הספיתא קובעת. כי ברגע שהוא מטבל אותה במלח הוא מגלה בדעתו שהוא לא יאסוף את הפירות למקום אחר, ולכן הספיתה היא גמר מלאכתם. אבל בחוצה לארץ שחובת מעשר היא רק מדרבנן, הספיתה במלח לא קובעת למעשה.

קושיא: **אמר רבא מי איכא מידי וכו':** האם יתכן דבר כזה, שספיתה בפרי שחייב במעשר מדרבנן יהא מותר לכתחילה? הרי 'כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון' (= כל מה שתקנו חכמים הם עשו זאת כמו דאורייתא), ומכיון שבארץ קובעת ספיתה מדאורייתא, בחוצה לארץ צריכה לקבוע ספיתה מדרבנן!

תירוץ: **אלא אמר רבא:** בין בארץ ובין בחוצה לארץ ענב אחד אינו קובע למעשר בכל מקרה, אפילו אם הוא סופת אותו במלח. אבל שתי ענבים תלוי הדבר. אם הוא אוכל אותם בלי מלח ובלי לקצוץ עם בעל הבית, אין כאן קביעה למעשר ומותר לפועל לאכול. אבל אם קצץ עם בעל הבית, הקציצה היא כמו 'מקח' ולכן היא נותנת קביעות למעשר. אך דוקא בשתיים, משום ששתיים זה המינימום 'של גורן' וכלדקמן. ואפילו שהוא סיכם עם בעל הבית שמותר לו לאכול איך שירצה, אבל שתיים זה כבר גורן והם מתחייבים במעשר (ואסור לו לאכול בלי לעשר).

וכן אם ספת במלח שתיים, הספיתה נותנת להם קביעות, ומכיון שיש כאן שתיים יש כאן 'גורן' ואז חלה עליהם חובת מעשר.

ולכן, הברייתא הראשונה האומרת שאסור לספות במלח - מדברת במקרה שהוא אוכל שתיים שתיים והוא לא קצץ עם בעל הבית, ולכן אסור לו לספות במלח כי אז יתחייב במעשר. אבל הברייתא השניה האומרת שמותר לספות במלח - מדברת במקרה שהוא אוכל אחד אחד. משום שמדובר שהוא קצץ, ואם כן אסור לו לאכול שתיים שתיים כי אז יתחייב במעשר. ומכיון שהוא אוכל רק אחד אחד ממילא מותר לו לספות במלח כי כאמור באחד אחד המלח לא קובע למעשר. (לשון הברייתא "קצץ - אחת אחת יאכל, שתיים שתיים לא יאכל, וסופת במלח ויאכל". דברי הברייתא שמותר לספות במלח הולכים על הסיפא דהיינו על מקרה שקצץ).

שאלה: **ותרתי דקבעא ספיתא מנא לן:** מניין לנו שרק בשתיים ספיה במלח קובעת למעשר, ולא באחד? **תשובה:** **אמר רב מתנא דאמר קרא "כי קִבְצָם קְעָמִיר גִרְנָה":** מהפסוק לומדים ש'גורן' נעשה מ'קיבוץ' של דברים, ומינימום של 'קיבוץ' הוא שני פריטים.